

KOCSIS ESZTER

Pécsi Tudományegyetem
kocsis.eszter@pte.hu
<https://orcid.org/0009-0001-0872-5896>

Kocsis Eszter: A kódváltás funkciói internetes beszélgetésekben
The functions of codeswitching in online conversations
Alkalmazott Nyelvtudomány, Különszám, 2024/2. szám, 24–45.
doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.K.2024.2.002>

A kódváltás funkciói internetes beszélgetésekben

The functions of codeswitching in online conversations ANY_pte_0009-0001-0872-5896_kocsis.eszter@pte.hu

Bilingualism, i.e. the everyday use of two languages (Grosjean, 1982), has been a field of interest for Hungarian linguists since the 1990s. However, most of the research on the bilingualism of Hungarians deals with Hungarian minorities in the surrounding countries (c.f. Cserniczkó, 1998; Göncz, 1999; Lanstyák, 2000; Márku, 2016), and scarce is the literature focusing on the bilingualism of Hungarian native speakers who grew up in Hungary. Thanks to the compulsory language education, globalization and the internet, it is becoming more widespread for Hungarians to speak other languages as well, but their bilingual language use is yet to be explored. This study aims to look at the language use of Hungarian–English bilinguals on the internet and addresses the following research questions: 1) How prevalent is the use of English in chat conversations between Hungarian–English bilinguals? 2) In what topics is codeswitching more frequent? 3) What functions does codeswitching serve in chat conversations?

55 chat conversations were collected on Discord, from 9 Hungarian native speakers who are fluent in English. The conversations consisted of 3088 messages overall, which were analyzed based on the language(s) used, the topic, and in case of English containing messages, the potential function of codeswitch. Moreover, the participants were also asked to fill out a short survey focusing on their linguistic background.

Out of the 3088 messages, 2120 were written using only Hungarian, 339 were in English, and 568 messages contained both English and Hungarian. The remaining messages either did not contain any linguistic elements or were written using a different language. Looking at the topics of the conversations and messages, the use of English was more common when the participants were talking about their hobbies, especially some type of media they consume in English, and their studies (primarily for those participants who did at least part of their higher education in English). Topics like politics, household or health were discussed mainly in Hungarian, with very few messages containing English.

To assign functions to the codeswitches, I relied primarily on Gumperz's (1982) and San's (2009) typologies and found that many of the categories described by them could be found in the current corpus as well. Due to dealing with a topic primarily in English, some words were more readily available in English than in Hungarian. The two languages were often used to express contrast, for example to differentiate between objective and subjective or quotation and comment. Codeswitching could even be used to signal who is the addressee of a particular message, or to include someone in the conversation. Humor is also a very important element of chat conversations, which is in line with the findings of researchers who looked at the language use of Hungarian minorities on the internet (c.f. Fazakas, 2012; Kiss, 2018, 2021; Márku 2011, 2016), and direct translations or wordplays were used often. English idioms, memes and discourse markers were also used frequently. Other categories that are related to computer mediated conversation were simplicity and shortness. In addition to the previous categories, English expressions were often adopted in topics which do not have a sufficient Hungarian terminology. Reiteration was not a common function in the corpus. Instead, the participants used short, usually only

one word long English expressions to quickly state their attitude, before writing a more detailed answer in reaction to the same message or information in Hungarian.

In conclusion, the observed community used a considerable number of English expressions in their conversations, although even in a bilingual group Hungarian was a far more dominant language. An obvious difference could be observed between the amount of codeswitching in certain topics, e.g. reading (with the participants often using English expressions or writing entire messages in English) and politics (with the participants using English expressions only rarely). Moreover, the codeswitches were used creatively in order to make the meaning and intention of the messages more clear as well as to structure the conversation more effectively.

Keywords: bilingualism, codeswitching, computer mediated communication (cmc), chat

1. Bevezetés

A kétnyelvűség és a kétnyelvű nyelvhasználat már évtizedek óta foglalkoztatja a kutatókat (vö. Bloomfield, 1933) szociolingvisztikai, pszicholingvisztikai, és strukturális szempontból is. A külföldi magyarságról a rendszerváltás óta több fontos kiadvány jelent meg (pl. Csernicskó, 1998; Göncz, 1999; Lanstyák, 2000) és a diaszpórában élő magyarok nyelvhasználatáról is készültek kutatások (pl. Bolonyai, 2005; Fenyvesi, 2005). Bár a statisztikák szerint a magyar társadalom nyelvileg homogénnek tekinthető (Bartha, 2009), a kötelező nyelvoktatásnak, a globalizációnak és az internetnek köszönhetően egyre jobban terjed az idegen nyelvek, elsősorban az angol nyelv ismerete hazánkban is. Ennek ellenére a magyarországi kétnyelvűség fókuszja a nemzetiségek és a bevándorlók (pl. Borbély, 2014; Borbély & Bartha, 2024; Gnitiev, 2021; Navracsics, 1999), arról pedig egyelőre nincs szakirodalom, hogy az angol térnyerése hogyan mutatkozik meg a magyarországi magyarok beszédében. A jelen tanulmány célja, hogy megvizsgálja magyar–angol kétnyelvűek nyelvhasználatát az interneten, az angol nyelv térnyerésére és használati motivációira fókuszálva.

2. Elméleti háttér

2.1. A kétnyelvűség fogalma

A kétnyelvűség, idegen szóval bilingvizmus, rendkívül bonyolult jelenség, ami abban is megmutatkozik, hogy különböző kutatók máshogy, más szempontok és kritériumok alapján definiálják és különböztetik meg típusait. Karmacsi (2007) szerint nincsen olyan egységes definíció a szakirodalomban, amely minden aspektusra kitérne. Skutnabb-Kangas (1997) is több definíciót ad a származás, az azonosulás, a nyelvtudás foka és a funkció alapján.

Eleinte a származás vagy a nyelvtudás szintje alapján határozták meg a kutatók a kétnyelvűséget. A felfogás szűk értelmezése szerint azok kétnyelvűek, akik két nyelvet anyanyelvi szinten tudnak (pl. Bloomfield, 1933: 56), tág értelmezése szerint viszont minimális nyelvtudással is kétnyelvűnek számíthat valaki (pl. Weinreich, 1953). A szűk definíció problematikus, mert valójában csak kevés esetben igaz, hogy valaki két nyelvet ugyanolyan szinten tud, azonban a tág definíció is vitatható (Borbély & Bartha, 2024). Manapság már használat alapján definiáljuk a kétnyelvűséget, így az az ember számít kétnyelvűnek, aki két nyelvet

rendszeresen használ a mindennapi életében (Grosjean, 1982: 51). E szerint a definíció szerint tehát nem szükséges mindkét nyelven anyanyelvi szinten tudni, vagy mindkét nyelvvel már a születéstől kezdve érintkezni.

Grosjean (1982) kifejezetten kritizálja azt a kettős monolingvis elvnek nevezett felfogást, amely tökéletes anyanyelvi szintű nyelvtudást feltételez, és emellett elítél mindenféle kontaktust a kétnyelvű nyelvei között. Azt állítja, hogy hibás az az elképzelés, hogy a nyelvek között nincs kontaktus és az, hogy a kétnyelvű ember két egynyelvű egy személyben. Grosjean holisztikus megközelítése szerint a két nyelv egy közös, teljes rendszert alkot.

A használat alapú megközelítés elfogadja, hogy a különböző kétnyelvűek máshogy élik meg a kétnyelvűségüket, más a kapcsolatuk a nyelveikkel, és nyelvészetileg is más tulajdonságokkal rendelkeznek. Emiatt a kétnyelvűségnek több típusát elkülöníthetjük, pl. a grammatikai kompetencia (Lambert, 1975), a nyelvelsajátítás ideje és sorrendje, a nyelvek agyi reprezentációja és a kétnyelvűség kialakulásának oka szerint (Bartha, 1999; Borbély & Bartha, 2024; Göncz, 1999; Navracsics, 1999).

2.2. A kódváltás

Mint Grosjean (1982) leírja, a kétnyelvű ember nyelvei egymással kontaktusban vannak, egy közös rendszert alkotnak, és ez sok esetben a nyelvhasználatban is megjelenik. A kétnyelvű nyelvhasználat egyik típusa a kódváltás, amikor „a beszélők egyetlen diskurzuson belül két különböző nyelvet, pontosabban két különböző nyelvhez tartozó elemeket használnak” (Lanstyák, 2006: 107). Ahogy a kétnyelvűségnek, úgy a kódváltásnak is több típusa és megközelítése létezik, az okai és funkciói különbözőek lehetnek, a megítélése és a működése egyénenként és csoportonként is különbözik.

Az egyik legelső szociolingvisztikai szempontú leírás alapján megkülönböztethetünk szituációs és metaforikus kódváltást (Blom & Gumperz 1972: 408–409; Gumperz, 1982: 60–61). Szituációs kódváltás esetén a két nyelv ritkán keveredik egyetlen beszélgetés során; mindkét nyelvnek megvan a használati szerepköre, szituációkhoz és beszélőkhöz kötöttek (pl. diglossia). Ez a típus akkor jellemző, ha egy társadalomban két nyelv is használatban van, azonban a státuszuk eltérő. A legalapvetőbb esetben a kisebbség nyelve a „mi-kód”, amit egymás közt használnak, míg a másik nyelv, az „ők-kód” kevésbé személyes, és általában a saját közösségen kívüli interakciókban használják.

Ezzel szemben a metaforikus kódváltást nem befolyásolják olyan külső tényezők, mint a környezet vagy a beszélgetés résztvevői; a kódváltást arra használják, hogy befolyásolják, hogy a hallgató hogyan értelmezi az elhangzott információt (Gumperz, 1982: 61). (A metaforikus kódváltásról bővebben a 2.3. fejezetben lehet olvasni.)

Az, hogy a szituáció befolyásolja a nyelv választást vagy a kódváltást, nem csak olyan társadalmakban fordul elő, ahol a két nyelv státusza eltérő. Grosjean (1997) szerint a kétnyelvűek két nyelvének használati köre között soha nincs teljes

átfedés; a két nyelvet más témakörökben, más szituációkban vagy más emberekkel használják. Ebből az következik, hogy egy bizonyos témában az egyik nyelven nem rendelkezik olyan gazdag szókinccsel, mint a másik nyelven, mert általában csak az egyik nyelvét használja olyan szituációkban, amikor azt a specifikus szókinccset kell használni. Amennyiben mégis a másik nyelven kell a témáról beszélni, megnőhet a kódváltás mértéke, hogy kompenzálja a hiányzó szókinccset és teljes értékű beszélgetést tudjon folytatni (Grosjean, 2008).

A kódváltás mértékét nemcsak a használati szerepkör, a téma vagy a szókinccs befolyásolhatja, hanem az is, hogy milyen a kétnyelvű kapcsolata a beszélgetőpartnerével, milyenek az attitűdjei, ideológiái és a nyelvi mód, azaz az egyes nyelvek aktiválásának szintje. A nyelvi mód (Grosjean, 2008: 39) egy kontinuum, amelynek az egyik végén az egynyelvű mód van, a másik végén pedig a kétnyelvű mód. Egynyelvű mód esetén egy nyelven folyik a beszélgetés, míg a kontinuum másik végén gyakran történik kódváltás.

A nyelvi módot rengeteg tényező befolyásolhatja, pl. a kétnyelvű nyelvtudása vagy a kódváltás iránti attitűdjei. A beszélgetőpartner is hatással van a nyelvi módra: a nyelvtudása, a státusza, a kapcsolatuk, a téma mind-mind befolyásolhatják, hogy a kétnyelvű az egyik vagy a másik nyelven szólal-e meg, vagy esetleg váltogat a két nyelv között. Egynyelvű partnerrel a kétnyelvű általában csak azt a nyelvet használja, amelyiket a beszélgetőpartner is érti, és „deaktiválja” a másik nyelvet. Sokszor egy kétnyelvű partnerrel is minimális maradhat a másik nyelv aktivációja, ha az nem ismeri ugyanolyan jól mindkét nyelvet vagy nem nézi jó szemmel a kódváltást. Hivatalos szituációk esetén szintén az egynyelvű mód jellemző (Grosjean, 2008).

Nyelvtani szempontból a kódváltás történhet két mondat határán vagy egy mondaton belül (Myers-Scotton, 1993a: 3). Az utóbbi jelenség státusza vitatott a szakirodalomban, ugyanis többen kölcsönzésként ítélik meg azokat az eseteket, amikor csak egy-egy szót építünk be a mondatba egy másik nyelvből. A továbbiakban egyetlen szó vagy morféma beékelését is kódváltásnak nevezem, amennyiben a szónak van az adott kontextusban megfelelő párja a másik nyelven, ezen kívül Pfaff (1979) és Poplack & Sankoff (1984) nézetét követve a használati gyakoriságot is figyelembe veszem.

Egy új és egyre terjedő szemlélet a két- és többnyelvűség kutatásában a transzlingválás (García, 2009; Heltai, 2020), amely először nyelvpedagógiai fogalomként született meg. A transzlingváló beszédmódban szintén több nyelvet használnak a beszélők, azonban a kódváltással ellentétben ez a szemlélet nem feltételezi a nyelvek éles elkülönítését (Borbély & Bartha, 2024; Fazakas, 2016; Heltai, 2020).

2.3. A kódváltás funkciói

A kódváltás használható az interperszonális kapcsolatok és az erőviszonyok rendezésére, megváltoztatására: a beszélők odafigyelnek arra, hogy egy szituációban vagy társadalomban milyen az egyes nyelvek szerepe, megítélése, és milyenek a nyelvi normák. Itt újra megemlíthető a Gumperz (1982) által definiált „mi-kód” és „ők-kód”, valamint Blom és Gumperz (1972) megfigyelése egy norvég közösségben, miszerint a kisebbség tagjai, bár a saját nyelvváltozatukat preferálják, a szituációhoz alkalmazkodva gyakran a sztenderd változatot használják (433–434).

Myers-Scotton (1993b) jelöltségi modelljében a nyelveket vagy kódokat el lehet helyezni egy skálán az alapján, hogy mennyire preferáltak egy adott szituációban: egy nyelv lehet jelöletlen vagy jelölt. A beszélőknek intuitív tudása van arról, hogy az egyes nyelvek hol helyezkednek el a skálán, azonban nem feltétlenül igazodnak a nyelvi normához. Előfordulhat, hogy éppen a jelölt nyelvet választják, mert úgy vélik, ezzel a választással tudnak a legkedvezőbb és leeffektívebb módon hatni a társalgás menetére, a beszélőpartnerükre, és így kijelölhetik vagy megváltoztathatják a státuszukat a szituációban.

Auer (1995: 123) a kódváltást kontextualizációs eszközként írja le, aminek ugyanolyan szerepe lehet, mint egynyelvű beszédben a prozódianak, a gesztusoknak, vagy akár az eltérő dialektusok, regiszterek, stílusok közti váltásnak (Bullock & Toribio, 2009). A kontextualizáció alatt olyan folyamatokat érthetünk, amelyeknek köze van a kontextushoz (pl. a téma, a hangulat, a résztvevők szerepe és egymással való kapcsolata), és amelyek alakítása befolyásolja egy megszólalás értelmezését (Auer, 1995).

Többen is összeállítottak különféle listákat arról, hogy milyen helyzetekben vagy milyen funkcióval jelenik meg a kódváltás egy beszélgetésben. Gumperz (1982) tipológiájában gyakori a kódváltás idézés esetén, valamint a felkiáltások és diskurzusjelölők váltása is rendkívül jellemző a kétnyelvűek beszédére. A nyelvválasztás vagy kódváltás megmutathatja, hogy kinek szól a megszólalás, egyértelműsítheti egy mondat jelentését, vagy ismétléssel kihangsúlyozhatja a fontos információt. A kódváltás, például alárendelések esetén, kiemelheti a lényegyet, vagy megkülönböztetheti egymástól a topikot és a kommentet. Gumperz szerint arra is alkalmas lehet a váltás, hogy a beszélő különbséget tegyen szubjektív vélemény és objektív megjegyzés, személyes történés és objektív tény között. Auer (1995) listájában ezek mellett szerepel még a témaváltás, valamint a szójáték, ami a hangnem megváltoztatására is alkalmas.

2.4. Internetes nyelvhasználat és kétnyelvűség

Internetes nyelvhasználatnak számít a kommunikáció minden olyan formája, amely online történik, pl. az e-mail, a blog, a chat és a fórumok (Crystal, 2006). A példákból is látszik, hogy több különböző formája, regisztere van, amelyek különböző jellemzőkkel rendelkeznek. Egyes regiszterek közelebb állnak a tradicionális írott nyelvhez (pl. e-mail), mások a beszélt nyelvhez (pl. chat), de

mindegyiknek vannak sajátos jellemzői is. Emiatt a szakirodalom a digitális kommunikációt már nem az írott és a beszélt nyelv dichotómiájában megfogalmazódó egyik vagy másik kategóriában próbálja meg elhelyezni, hanem egy harmadik kategóriaként tekint rá. A magyar szakirodalomban Veszelszki (2012) az „írott beszélt nyelv” terminust használja, így érzékeltetve, hogy az internetes nyelvhasználatnak vannak az írott és a beszélt nyelvre is jellemző vonásai, és így egyik kategóriába sem sorolható be tisztán.

A digitális kommunikáció a beszélt nyelvtől eltérően, de az írott nyelvhez hasonlóan eszközhöz kötött, vizuális alapú (betűk, írásjelek, képek, hangulatjelek formájában). Általában több idő van a gondolkodásra és a szöveg megszerkesztésére, mint a beszélt nyelvben, de ez attól is függ, hogy pontosan milyen felületen történik a kommunikáció. Eltérés a hagyományos írásbeliségtől, hogy nem minden esetben aszinkron (ugyanakkor nem is teljesen szinkrón) módon történik az ilyen kommunikáció és a nyelvezet sokszor nem követ olyan szigorú normákat (Veszelszki, 2012). Bódi (2015) szerint az internetes nyelvhasználatnak saját normái vannak, és minél személyesebb egy regiszter, minél interaktívabb és intenzívebb a kommunikáció, annál kevésbé követik a felhasználók az offline normákat.

A chat az internetes nyelvváltozatnak azon regisztere, ami a legközelebb áll a beszélt nyelvhez (Crystal, 2006; Herring, 1999). Nehéz a konkrét definiálás, ugyanis különböző platformokon különböző módokon valósul meg az ilyen kommunikáció: míg bizonyos fórumok chatcsoportjai részben nyilvánosak, addig a Facebook személyes üzenetei is ebbe a kategóriába tartoznak. Mindegyik esetben igaz azonban, hogy a kommunikációban több szereplő vesz részt, a kommunikáció gyorsan történik, és az üzenetek általában rövidek.

Jellemző a regiszterre az informális nyelvhasználat: egyszerűbb nyelvtani szerkezetek, rövidítések, szleng, káromkodás. A beszélgetőpartnerek gyorsaságra törekednek, így kevésbé fontos a helyesírás és a központosítás, sőt, a helyesírástól eltérő írásmódokat kreatívan alkalmazhatják bizonyos elemek kihangsúlyozására vagy a kiejtés jelzésére. A gesztusokat emellett hangulatjelekkel és képekkel próbálják helyettesíteni (Baron, 2008; Bódi, 2015; Crystal, 2006; Tagliamonte, 2016; Veszelszki, 2012).

A chat kutatásában két fókusz alakult ki: az egyik a nyelvhasználati aspektusával, azaz pl. a szlenggel és a rövidítésekkel foglalkozik, a másik pedig a struktúrát kutatja. Az internetes nyelvhasználatban nincsenek gesztusok, prozódia vagy szimultán visszajelzés, így problémás lehet a fordulóváltás. Ennek az eredménye, hogy „rossz sorrendben” érkeznek az üzenetek, felborulnak a szekvenciák. Az is előfordulhat, hogy egyszerre két különböző beszélgetés folyik két különböző témában. További érdekessége a chatnek, hogy a mondanivaló (és ezáltal a forduló, azaz egy felhasználó megszólalása, amíg egy másik beszélő át nem veszi a szót) gyakran több üzenetre van törölve, és olyan üzenet is érkezhet, amely mindössze egy morfémát vagy betűt tartalmaz (Garcia & Baker Jacobs, 1999; Herring, 1999, 2013; Meredith, 2019; O’Neill & Martin, 2003).

Az internet és így az internetes nyelvhasználat egy további, rendkívül fontos jellemzője, hogy az angol nyelv dominálja. Androutsopoulos (2007) azt állítja, hogy a globalizáció hatásaként sokszor nemcsak angol anyanyelvűek használnak angolt az interneten (vagy angol eredetű kifejezéseket), hanem még olyanok is, akik egyébként nem beszélnek a nyelvet. Ez az anglicizálódás és minimális kétnyelvűség jövevényszavakban, egyszavas kódváltásokban, bizonyos idiómákban és szó szerkezetekben, valamint angol nyelvű címsorokban mutatkozik meg.

Az angol térnyerése mellett azért is kiválóak az interneten fellelhető szövegek a kódváltás tanulmányozására, mert írásban történik a kommunikáció, így nagyobb a tudatosság, valamint még a leginkább szinkrón regiszterekben is, mint a chatben, több idő lehet egy szöveg megfogalmazására, mint szóbeli dialógusban. Ez azt jelenti, hogy a felhasználók jobban át tudják gondolni, hogy hogyan és milyen nyelv(ek)en fogalmazzanak, ami kifejezetten érdekes a kódváltás funkcióinak vizsgálata esetében (Dorleijn & Nortier, 2009).

Az internetes nyelvhasználatban történő kódváltást kutatók is alkottak listákat a kódváltás funkcióiról, amelyeknek egy része megegyezik a korábban felsorolt funkciókkal (vö. Auer, 1995; Gumperz, 1982).

Többen is (vö. Androutsopoulos, 2011; Barasa, 2016; San, 2009) beszámoltak a kódváltás olyan mintáiról vagy funkcióiról, mint pl. a rövidség, ami kifejezetten az internetes nyelvhasználatban jelenik meg. San (2009) kínai blogbejegyzésekben olyan esetekben is megfigyelte a kódváltást, ahol a tömörségre és gyorsaságra törekedtek a résztvevők, így angol szavakat választottak, ha azok rövidebbek voltak, vagy kevesebb idő alatt le lehetett őket írni. Vizsgálatában gyakori volt a diskurzusjelölők és idiómák esetén a kódváltás, káromkodás vagy érzelmekről mesélés során eufemizmusként az anyanyelv kerülése, és akkor is angol szavakat választottak az adatközlők, ha a kínai megfelelő jelentése nem egyezett teljesen az angoléval, pl. nem ugyanannyira specifikus, vagy túl formális volt. Barasa (2016) szintén kiemeli a gyorsaságot, a kisebb karakterszámot (pl. karakterkorlátozás miatt), valamint a kisebb erőbefektetést, mint az internetes nyelvhasználatban jellemző kódváltásfunkciókat. Emellett azt állítja, hogy a kreativitás és a humor is az interneten történő kódváltás jellemzője.

A külföldi magyarság nyelvhasználatával foglalkozó kutatók közül többen is publikáltak már az interneten történő kódváltási szokásokról, azonban ezek a tanulmányok elsősorban nem az angol nyelvvel történő kódváltást vizsgálják. Fazakas (2012) a romániai magyarok, Márku (2011, 2016) és Kiss (2018, 2021) pedig a kárpátaljai magyarok körében vizsgálták a kódváltás használatát. Az általuk leggyakrabban említett funkciók a következők voltak: idézés, nyelvi hiány, ismétlés, humor és játékoság, nyomatékosítás és kizárás.

3. A kutatás bemutatása

3.1. Kutatási kérdések

A tanulmány magyar–angol kétnyelvűek nyelvhasználatát vizsgálja olyan esetekben, amikor egy kétnyelvű csoporton belül kommunikálnak.

Az interneten gyakrabban találkozunk angol szövegekkel még akár magyar honlapokon is, mint az utcán, így ebben a kontextusban természetesebb lehet az angol nyelvnek (is) a használata. Az internet arra is lehetőséget ad, hogy más emberekkel kapcsolatba lépjünk, így arra is megadatik a lehetőség, hogy külföldiekkel kommunikáljunk, vagy megismerkedjünk más kétnyelvű emberekkel. Így azoknak is lehetősége van az angol használatára a mindennapokban, akinek a „való életben” nincs sok lehetősége erre. Emellett az internetes nyelvhasználat általában informális jellegű, ezért a nyelvhasználók kevésbé alkalmazkodnak a(z egynyelvű) nyelvi normákhoz. Ezekből az okokból kifolyólag előnyös az internetes nyelvhasználat a kódváltás vizsgálatára.

Kutatási kérdéseim a következők:

1. Jellemző-e a kódváltás magyar–angol kétnyelvűek internetes beszélgetéseiben?
2. Milyen témákban gyakoribb a kódváltás?
3. Milyen funkciói, motivációi vannak a kódváltásnak?

3.2. Az adatgyűjtés helye és az adatközlők

Kérdéseim megválaszolásához az adatokat a Discord nevű üzenetküldő alkalmazásban gyűjtöttem, amely az internetes nyelvhasználat regiszterei közül a chat kategóriába sorolható. Ebben az alkalmazásban lehetőség van privát üzenetek küldésére valamint szerverek (és azon belül chatszatórnák) létrehozására is. Az adatgyűjtés egy nyelvtanulással foglalkozó nemzetközi szerveren történt. Ezen a szerveren a legtöbb csatorna egy-egy nyelvnek van dedikálva, és ezekben a nyelvtanulók kérdéseket tehetnek fel más tanulóknak vagy anyanyelvi beszélőknek, ezekben a csatornáknak lehetőségük van ennek a nyelvnek a gyakorlására. Az általános témákkal (pl. hétköznapok, sport, olvasás, a szerver szabályai) foglalkozó csatornáknak szinte kizárólag az angol nyelv van használatban, és a nyelvi csatornáknak is jellemző, hogy inkább angolul folynak a beszélgetések.

A szerveren a magyar nyelvnek is létrehoztak egy külön csatornát, azonban mivel nincs sok aktív magyartanuló, ez a hely az anyanyelvi beszélők törzshelye lett: elsősorban ők használják a csatornát, és minden nap beszélgetnek egymással nemcsak nyelvtanulásról, hanem más hétköznapi témákról is (pl. munka, hobbik). Mivel ezek a felhasználók már több éve aktív tagjai a szervernek, ezért egy egymást jól ismerő, egymással szoros kapcsolatot ápoló internetes baráti közösségről beszélünk. A felhasználók csoportját definiálhatjuk gyakorlatközösségként, ugyanis állandó közösséget alkotnak, folyamatosan kapcsolatban állnak egymással, és interakcióik során hasonló nyelvi repertoárt alakítottak ki (vö. Angouri, 2015).

Az üzenetek gyűjtésekor a csatorna tagjai kitöltöttek egy kérdőívet a demográfiai és nyelvi háttérükről, nyelvhasználati szokásaikról. A kérdőív kitöltésekor beleegyeztek, hogy az üzeneteiket felhasználhatom a kutatásomban, és álnevet is választottak maguknak.

Az adatgyűjtés idejében 9 magyar anyanyelvű volt rendszeresen aktív a csatornán (8 nő és 1 férfi), akik fiatal felnőttek számítanak (átlagéletkor: 23,7 év), többségük egyetemista vagy pályakezdő. Öten valamilyen nyelvi szakon tanulnak vagy végeztek, közülük ketten a munkájuk során is használnak idegen nyelveket. Emiatt, valamint a szerver jellegéből adódóan gyakori téma a beszélgetéseikben a nyelvtanulás, a nyelvhasználat és a nyelvészet is.

Mind a kilenc adatközlő anyanyelve a magyar; az angolt különböző időpontokban tanulták meg: egy adatközlő angol óvodába járt, a többiek pedig általános iskolában vagy gimnáziumban kezdték el tanulni a nyelvet. Mivel mindegyikük esetében később kezdődött el az angol nyelv elsajátítása, mint a magyaré, ezért konszekutív kétnyelvűség alakult ki náluk, és kései kétnyelvűnek számítanak (vö. Bartha, 1999). Kivétel ez alól egy adatközlő, aki már az iskola előtt elkezdett az angollal ismerkedni, ő Navracsics (1999) osztályozása szerint gyermekkorú kétnyelvűnek számít, ami a három kategóriából a második életkori szakasz.

Az angol nyelvtudásukat a KER szerint B1 és C2 közé sorolják, de a magukat gyengébbnek ítélik is képesek megérteni a magyar csatornára betérő külföldieket és képesek velük különösebb nehézség nélkül írásban kommunikálni. Mindannyian napi szinten használják az angolt, elsősorban az interneten, a közösségi oldalakon, a szerveren lévő külföldiekkel történő kommunikációra, sorozatok nézésekor vagy olvasáskor. Néhányan a tanulmányaik és a munkájuk során is használják az angol nyelvet. Ezen kívül, offline terekben kevés lehetőségük van az angol nyelvű kommunikációra, mert a családjuk nem beszél jól a nyelvet, és a mindennapi életben (pl. a boltokban, ügyintézéskor) sem használatos az angol nyelv Magyarországon.

Az adatközlők nyelvtudásuk szintje szerint (képesek magas szinten érteni az angolt és nagyobb nehézségek nélkül kommunikálni a nyelven) és az angol nyelv mindennapi használata alapján is kétnyelvűnek számítanak (vö. Grosjean, 1982; Skutnab-Kangas, 1997).

3.3. Módszertan

Összesen 55 darab 2020 és 2021 között történt beszélgetést gyűjtöttem össze a csatornából. Egy beszélgetésnek számítottam az olyan eseteket, amikben egymás után rövid időn belül, az előző üzenet(ek) témájához kapcsolódóan legalább 5 üzenet érkezett a csatornába legalább 2 különböző felhasználótól. A beszélgetéseket random választottam ki, azonban figyelembe vettem, hogy elsősorban olyan beszélgetéseket gyűjtsek, amelyekben a magyar adatközlők egymással beszélnek, nem pedig egy külföldi felhasználóval, hiszen a kutatás fő

célja magyar–angol kétnyelvűek egymással való kommunikációjának megfigyelése volt.

Az 55 beszélgetéshez tartozó 3088 üzenetet egy Excel-táblázatba másoltam és ott elemeztem őket. A chatben az üzenet a kommunikáció alapja, azaz amikor a felhasználó megnyomja a küldés (vagy Enter) gombot. Bár az üzenet nem egyenlő egy megszólalással (fordulóval) vagy egy mondattal, hiszen a határa lehet egy mondat vagy akár egy szó közepén, ezeknek a döntéseknek ugyanúgy lehet valamilyen jelentése, mint az élőbeszédben a prozódiaé. Emellett több chata alkalmazásban lehetőség van egy üzenet gépi idézésére (így a Discordon is), egy üzenetre való direkt válaszolásra (az adatgyűjtés időpontjában a Discordon még nem volt ilyen funkció), és az üzenetekre hangulatjellel való reagálásra. Azért is érdemes az egy megszólalást alkotó üzeneteket külön kezelni, mert a különböző használóktól érkező üzenetek sorrendje, és így a forduló közepébe beékelődő másik felhasználótól érkező üzenetek sajátos módon alakítják a társalgás mentét és a következő megszólalásokat.

A 3088 üzenetet az előforduló nyelv(ek) alapján kategorizáltam, üzenetek közti és egy üzeneten belüli kódváltás esetén a kódváltásokhoz funkciókat párosítottam elsősorban Gumperz (1982) és San (2009) kategóriáira támaszkodva. Mivel nincsen egyértelmű kritériumrendszer, ami alapján egy kódváltás könnyen besorolható valamilyen funkcióba: sokszor nehéz eldönteni, hogy milyen funkcióval bírhat, vagy akár többet is lehet társítani hozzá, ezért a kategóriákhoz nem lehet pontos számadatot párosítani.

A beszélgetésekben azt is feljegyeztem, hogy milyen témákról van szó, és megvizsgáltam, mely témákban jellemzőbb az angol nyelvű elemek alkalmazása.

A példákban megtartom az adatközlők eredeti formázásait (áthúzás, dőlt betű, hangulatjelek) és esetleges elírásait, valamint aláhúzással emelem ki az angol nyelvű vagy angol eredetű részeket.

4. Eredmények

4.1. Az angol nyelv előfordulása a korpuszban

A 3088 üzenetből 2120 teljesen magyar nyelven íródott, 339 teljesen angol nyelven, 568 pedig kétnyelvű szövegmódban. 61 üzenetet egyik kategóriába sem lehetett besorolni: ezekben az esetekben valamilyen más nyelvi elem szerepelt (ilyenkor az adatközlők idegen nyelvekről és a nyelvtanulásról beszéltek), vagy nem tartalmaztak nyelvi elemeket, csak pl. képet vagy hangulatjelet.

Mivel az üzenetek kb. kétharmada magyar, ezért elmondhatjuk, hogy egyértelműen a magyar a domináns nyelv még egy olyan serveren is, ahol a többi csatornában (és néha az adatgyűjtés helyszínéül szolgáló magyar csatornában is) az angol a kommunikáció elsődleges nyelve, azonban jelentős mennyiségben fordul elő az angol használata is. Összességében az adatközlőket a nyelvi mód skáláján (vö. Grosjean, 2008) a két véglet között lehet elhelyezni: általában nem pusztán egy nyelven folynak a beszélgetések (egynyelvű mód), de az angol és a

magyar nyelv aránya nem is egyenlő a beszélgetésekben (kétnyelvű mód); valamilyen szinten mindkét nyelv aktiválva van az interakciók során.

Fontos megjegyezni, hogy a teljesen magyar nyelvűnek kategorizált szövegekben is sok angol eredetű szót használnak a chatelők, ezeket azonban kölcsönzésnek minősítettem, ha nincsen magyar megfelelőjük, és nemcsak a vizsgált gyakorlatközösségben, de azon kívül is elterjedtek a magyar anyanyelvűek között (vö. Pfaff, 1979; Poplack & Sankoff, 1984). A használati gyakoriság alapján szintén magyar szónak minősítettem az olyan internetes rövidítéseket és angol betűszavakat, amelyek a magyar egynyelvűek között is elterjedtek. Ezek közül két nevetést kifejező betűszó, a *lol* (laugh out loud) 49-szer, az *lmao* (laughing my ass off) pedig 11-szer fordult elő a korpuszban.

A beszélgetések témái rendkívül változatosak voltak. Akkor volt gyakoribb az angol használata, amikor a chatelők a tanulmányaikról beszéltek (elsősorban azok használtak ilyenkor angolt, akik angol nyelven is folytattak tanulmányokat), vagy olyan hobbiokról, amelyekkel angolul (is) foglalkoznak. Ez összhangban van Grosjean (1997) megállapításával, miszerint sokszor csak az egyik nyelvet asszociáljuk egy témakörrel vagy szituációval, és ha erről a témáról kell beszélni, akkor azt a nyelvet preferáljuk.

A hobbik közül kiemelném a médiafogyasztást: az adatközlők a kérdőív és a beszélgetések alapján angolul néznek sorozatokat, filmeket, olvasnak könyveket. Emellett több adatközlő is aktív résztvevője közösségi platformokon valamilyen fandomnak¹ és fogyaszt rajongók által készített tartalmat. Ilyenekről gyakran beszéltek, azonban egyrészt szinte kizárólag angol nyelven kommunikáló közösségek tagjai, így csak az angol terminológiával vannak tisztában, másrészt a fandom (és kifejezetten a fanfiction²) témakörben nincs is elterjedt magyar szókincs. Így amikor erről szólt a beszélgetés, akkor rengeteg angol eredetű kifejezést kölcsönöztek.

Ezzel szemben ritkán használták az angol nyelvet a következő témakörökben: politika, egészség, ételek és italok, háztartás, vásárlás. Egyrészt ezek nem voltak olyan gyakori témák a korpuszban, másrészt Magyarországon az ezekkel kapcsolatos offline szituációkban általában a magyar nyelv a használatos. Emiatt ezekben a témákban az angol nyelv aktiválása nem olyan erős annak ellenére sem, hogy a közeg meglehetősen informális, és hogy az angol nyelvet is tartalmazó szövegek számából arra következtethetünk, hogy az adatközlők megítélése a kódváltás iránt nem elítélő.

¹ Egy médiatartalom rajongóinak és az ő rajongói tevékenységüknek az összessége.

² Olyan történet, amit egy már létező, nem saját médiatartalom (pl. könyv, film, vagy akár híres emberek) szereplőiről a médiatartalom rajongói (a fanok) írnak.

4.2. A kódváltás funkciói

A szakirodalom szerint a kódváltás mögött gyakori motiváció, ha az egyik nyelven nincs szó valamire, az adatközlő nem ismeri a fordítást, vagy nem tudja olyan könnyen felidézni azt, mert azon a nyelven nem foglalkozik a témával. Ez a motiváció a jelenlegi korpuszban is gyakori volt, általában a fentebb is említett témákban: a tanulmányokkal vagy a hobbikkal kapcsolatban. Sokszor kifejezetten azért használták a kódváltást, mert magyar nyelven nincsenek szavak valaminek a pontos kifejezésére. Ilyen a *fic* 'fanfiction' és *fix-it fic*³ kifejezés az (1)-es példában. Olyan is előfordult, hogy az egyik adatközlő számára az angol terminológia volt könnyebben elérhető, míg egy másik beszélő a magyar kifejezéseket preferálta, erre a (2)-esben láthatunk példát.

(1) jó, nem sok fix-it ficet olvastam tbh de a másfajta ficek gyógyíroka
 'őszintén szólva'
 törött lélekre

(2) Emma: a magyar ty elvileg stop és affricate között van/váltakozik
 'zárhang' 'affrikáta'
 Sándor: rövidebb mint egy rendes affrikáta de hosszabb mint egy zárhang

Szintén a könnyű felidézhetőséggel kapcsolható össze, hogy egyes esetekben, ha az egyik résztvevő bevezetett egy szakkifejezést a beszélgetésbe, akkor a többi résztvevő a továbbiakban ugyanazon a nyelven használta a kifejezést a beszélgetésben, annak ellenére, hogy a másik nyelven is ismerték ennek a kifejezésnek a fordítását. A (3)-as példában angolul kerül be a beszélgetésbe a *szépirodalom* kifejezés, és az a résztvevő is angolul használja ezt a következő üzenetben, aki nem folytatott angol nyelven tanulmányokat.

(3) Emma: jaja csak az nem high literature szóval minek tanítani
 'szépirodalom'
 Zsófi: tbh sokszor nem a high literature a szórakoztatóbb
 'őszintén szólva' 'szépirodalom'

Többször is előfordult a korpuszban, hogy egy üzenetre ugyanattól az adatközlőtől két reakció érkezett. Először angolul adtak egy gyors reakciót (vagy egy angol eredetű rövidítéssel, betűszóval, diskurzusjelölővel), sokszor külön üzenetben, hogy az előző beszélő tudja, hogy elolvasták, megértették az üzenetet, és az attitűdjüket is kifejezik, pl. hogy humorosnak vagy bosszantónak tartják. Ezekután, lehet, hogy egy kicsit késleltetve egy hosszabb, magyar nyelvű reakció is érkezett, amely ténylegesen tovább is vitte a beszélgetést, pl. új információ

³ Olyan fanfiction, amiben a rajongó egy neki nem tetsző, általában negatívan végződő történetet ír át, és ennek az alternatív cselekménynek (a rajongó saját ízlésének megfelelően) jobb vagy boldogabb vége lesz, mint az eredeti történetnek.

hozzáadásával vagy egy kérdés feltevésével. Ezt láthatjuk a (4)-es és az (5)-ös példákban.

- (4) Emma: zenekari próbán vagyok
 Pogácsa: mikor érsz haza? 🤔
 Sándor: nice, én tegnap voltam meg hétvégén leszek :D
 ‘király’
- (5) Zseni: a ma tervezett házaknak is meg kell felelni bizonyos technikai elvárásoknak
 kivéve ha műalkotás, ha kutatás anyaga, meg ilyen faszságok
 Zsófi: lol
 Zsófi: szóval azért nem tervezhetsz óriáskereket, mert nem tanultad?

Sok kutató (pl. Barasa, 2016; Fazakas, 2012; Herring, 1999; Kiss, 2018; Márku, 2011) említi, hogy milyen jellemző az internetes nyelvhasználatban a humor, és ennek egyik eszközeként a kódváltást felsorolják. Az adatközlők sokszor játszottak a nyelvvel, hogy vicces szituációkat teremtsenek, pl. tükörfordítással vagy direkt félrefordítással. A (6)-osban két eset is van arra, hogy egy magyar homonímiának szándékosan a rossz értelmezése kerül fordításra (*dob*: ige vagy mosógép-alkatrész; *bocs*: medvebocs vagy a *bocsánat* szó rövidítése). Míg az első eset inkább csak bosszantó ebben a beszélgetésben, a második félrefordítás logikáját a beszélgetőpartner felhasználja, amikor témát váltva egy medvebocsnak csúfolt illetőről beszél. Ebben az üzenetben ráadásul nemcsak a magyar és angol nyelvvel játszik, hanem kép és szöveg között is történik váltás, ténylegesen kihasználva az internetes regiszter lehetőségeit.

- (6) Zsófi: És vajon mi a mosógép dobja angolul?
 Sándor: the washing machine throws it
 ‘a mosógép (el)dobja (azt)’
 Zsófi: köszönöm az asszisztenciát
 Sándor: bear sorry not sorry
 ‘medve bocs nem bocs’
 Zsófi: Negatív 🐻 sorry tesztje
 ‘[medve]bocs’

A félrefordítások és tükörfordítások mellett kedvelt volt az angol szavak magyarítása, mint a (7)-esben, és esetenként a hasonló hangzású (de jelentésben eltérő) szavakhoz hasonlítása is, mint a (8)-asban. Az utóbbi példában nemcsak a kódváltással humorizál Panka, hanem előtte Sándor a magyar üzenetben is kihasználja, hogy az *ürge* szó vége nominatívusban is olyan, mintha egyes szám harmadik személyű birtokos személyjel lenne rajta. Ez is igazolja azt, hogy a chatben gyakori a humor és a nyelvi játék.

(7) úgy érzem hogy a picrew⁴ a kopáló mechanizmusom
‘védekező’ (vö. *coping mechanism*)

(8) Sándor: arany jánosnak az ürge
Panka: a feminin ürge, hogy...
‘öszön’ (vö. *feminine urge*)

Az adatközlők angol közösségi oldalakon való jelenléről árulkodhat az angol állandósult kifejezések, vicces idiómák és mémek idézése is. A (9)-esben olvasható első angol kifejezésben a *second* szó gyakoribb jelentésében nem igeként, hanem sorszámnévként (‘második’) fordul elő. Ebből kifolyólag elterjedt az angolt beszélők között, hogy ha valaki más is ki akarja fejezni az egyetértését, a következő sorszámnevet használják igeként, annak ellenére, hogy csak a *second* szó jelentései közé tartozik az egyetértés kifejezése.

(9) Zsófi: ha ezek a ficék miatt romlik el a magyarom, rád fogom fogni
Panka: Zsófi i second that
‘egyetértek’
Emma: i third that
‘én is egyetértek’

San (2009) kutatásához hasonlóan ebben a korpuszban is jellemző a kódváltás eufemizmusként való használata. Ilyen akkor fordult elő, ha (egy egyébként teljesen magyar nyelvű üzenetben) csak a káromkodás van angolul, mint a (10)-esben, vagy ritkábban az olyan esetekben, ha egy kellemetlenebb és esetleg kínosnak tekinthető szituációban vettek részt, amelyben az érzelmeikről beszéltek őszintén. Ilyennek vehető a bocsánatkérés is, ami a korpuszban ugyanannyiszor történt angolul, mint magyarul. A (11)-esben egy félreértés kialakulásáért felelős Panka, és ezt a felelősséget angolul vállalja fel, így kér bocsánatot, előtte pedig magyarul magyaráz(kodik). A Discord engedélyezi az üzenetek küldés utáni szerkesztését, és az üzenet gyűjtésekor már megtörtént Panka üzenetének szerkesztése, így nem tudni, hogy pontosan mi volt az eredeti üzenet, amiből a félreértés adódott, csak a következő üzenetéből lesz egyértelmű, hogy egy elírás nehezítette meg annak az értelmezését.

(10) damn van egy haverom akinek ilyen hosszú haja volt és néha rá emlékeztet
‘basszus’

(11) Panka: aa most cukiba akarok menni [megj.: utólag szerkesztett üzenet]
Zseni: próbálok dekódolni az utolsót, de nem megy
Panka: cukrászdába

⁴ Weboldal, amiben az emberek személyre szabhatnak és felöltöztethetnek egy figurát. Ezeknek az eredményét gyakran profilképként használják: <https://picrew.me/en>

Panka: és a mostot elgépeltem, my bad xdd
‘az én hibám’

Mint Gumperz (1982) is leírja, nagy számban fordult elő kódváltás valamilyen ellentét kifejezésére vagy megerősítésére. Ez a legtisztább formában a (12)-esben látható, de másféle ellentéteket is kifejeztek így. A (13)-as példában a kódváltás elkülönítheti a mondanivaló lényegi részét (az első üzenet), és egy kommentet (a második üzenet), amely a saját (előző) üzenetének a megfogalmazásáról szól. Itt ugyanakkor az elérhetőség miatt is történhetett kódváltás, hiszen a *pun not intended* egy olyan idióma, amelynek nincsen közeleli megfelelője a magyarban. Emellett az első üzenetben történő kódváltás (*so*) pedig az elem rövidege és/vagy diskurzusjelölői státusza miatt történhetett meg. Ugyanez a szó tízszer előfordult a korpuszban magyar mondatba ékelve vagy egy hosszabb angol kifejezést bevezetve.

Gumperz (1982) az ellentétek kihangsúlyozásánál a személyes vonatkozás és az objektív tény közötti különbség kiemelését is elkülöníti. A (14)-esben erre használja a kódváltást az adatközlő: a személyes vonatkozást angolul írja le, utána magyarul elmagyarázza, hogy mi is az a kahlua, amiről beszél.

(12) ibinek egészséges kapcsolata van az internettel, unlike all of us
‘mindannyiunkkal
ellentétben’

(13) Panka: bár a lol [League of Legends] toxikus so azért én nem mernék
‘szóval’

rá mérget venni

Panka: pun not intended but welcomed
‘a szóvicc nem szándékos, de értékelt’

(14) ive been interested in kahlua and milk for... reasons... elvileg valami kávés
‘már egy ideje érdekel a tejes kahlua... bizonyos okokból’
likőrszerű ízé

Az ellentétéhez hasonló, amikor az angolra váltás funkciója, hogy kiemeljen valamit a magyar kontextusból és jobban felkeltse az olvasók figyelmét; ezt a (15)-ösben láthatjuk. Szintén elkülönítő funkciója van az idézőkor történő kódváltásnak (vö. Gumperz, 1982), amikor az idézett mondatrész az eredeti nyelven jelenik meg, de az arról szóló vélemény vagy az idéző mondatrész a másik nyelven van. Ilyenkor angol nyelvű idézetek, vagy a (16)-oshoz hasonlóan magyar nyelvű idézetek is előfordultak.

- (15) Emma: tbh én szinte sose használok teáskanalat itthon, mert az nagyon ‘őszintén szólva’
kilóg a bögréből és kényelmetlen. a cukrot meg amúgy is öntöm bele szóval csak keveréshez kell kanál
- Zsófi: important question, does anyone here drink their tea without anything like an animal like me?
‘fontos kérdés, van itt még valaki, aki hozzám hasonlóan magában issza a teát, mint egy állat?’
- (16) Sándor: the sadistic energies coming from „ugye fáj?”
‘a sadista energiák, amik az „ugye fáj?”-ból áradnak’
- Panka: „szájadat betedd” also sounds threatening
‘szintén fenyegetően hangzik’

Az internetes nyelvhasználatban, főleg a chatben, rendkívül fontos, hogy a beszélő minél hamarabb elküldje a választ, ezért preferált, ha egy kifejezés kevesebb karakterből áll (vö. Androutsopoulos, 2011; Barasa, 2016; San, 2009). Pontosán emiatt ennyire elterjedtek a betűszók és rövidítések is, és ezért olyan gyakori a magyarban is az olyan angol kifejezések használata, mint a *lol*. A rövidség miatt történő kódváltás nemcsak egy szó, hanem egy egész (tag)mondat szintjén is előfordulhat, pl. mert (általában angolul) rövidebb, kevesebb karakterből áll – így a (17)-esben és (18)-asban –, vagy mert egyszerűbb a nyelvtani szerkezet, mint ami a (19)-esben látható.

- (17) itt jön egy textelős rész
‘üzenetezős’
- (18) Sándor 21:38-as screenshotjára reagálva... a tulajdon pasim nem nézett még
‘képernyőkép’
meg úgy, hogy egy kis nyálfont keletkezett volna a szája sarkában, szóval respect a fic főhősének XD
‘tisztelet’
- (19) damn van róla amv??? last i checked 9 work volt a fandomban ao3-on xdd
‘basszus’ ‘mikor utoljára néztem 9 alkotás’

Egy beszélgetésben történt szituációs kódváltás is, amikor a kódválasztást befolyásolta a szituáció jellege és a résztvevők anyanyelve is. Bár nem gyakori, de mivel nem zárt a csatorna, ezért előfordul, hogy külföldiek is betévednek, és akár a magyar nyelvről, akár valami másról (pl. a már folyó beszélgetésről, ha képekből vagy a kódváltásokból kideríthető a téma egy magyarul nem értő számára) beszélgetnek. Amikor a szituációs kódváltás esete történt, a megszokottnál többen voltak egyszerre aktívan jelen.

A (20)-asban olvashatjuk, hogy amikor az Olivia álnévű felhasználó, aki a profilja szerint spanyol anyanyelvű és folyékonyan beszél angolul, egy hangulatjelet használva belép a beszélgetésbe, a magyarok első pár üzenete ugyan még magyarul szól, utána Olivia jelenlétét elismerve átváltanak angolra, így vonva be őt a beszélgetésbe. De továbbra is érkeznek magyar nyelvű üzenetek, ha az adatközlők úgy gondolják, hogy a külföldi résztvevőnek azok tartalma nem olyan releváns, vagy nem neki címezik azokat.

- (20) Olivia:
- Pogácsa: ÚRISTEN IGEN ÉPPEN AZT IS BE AKARTAM KÜLDENI DE MONDOM MÁR ÍGY IS SZÉTSPAMELTEM
'elárasztottam
[a csatornát üzenetekkel]'
- Pogácsa: szia Olivia éppen hypolom a lolt 😊
'a League of Legendsről áradozok'
- Zsófi: szia olivia, ne figyelj most
- Zseni: egyszer majd hozok egy screenshotot arról, amikor a
'képernyőkép'
vers-moderáló admin nyávog, hogy a feltöltött 70 versből már megint 69 tinipicsogó "szabadvers"
- Panka: YOO OLIVIA COME WE'RE SIMPING OVE THE NEW KDA CLIP
'SZIA OLIVIA, GYERE, ÉPPEN AZ ÚJ KDA KLIPPÉRT RAJONGUNK'
- Pogácsa: i am a simp for Seraphine and the other new girl
'imádom Seraphine-t és az új csajt'
- Pogácsa: like as soon as i saw them i was a huge simp
'amint megláttam őket, teljesen odavoltam értük'
- Olivia: 🍷
- Emma: the way there are 2 convos going on simultaneously and none of us are old enough for 1,5 of them
'egyszerre 2 beszélgetés is megy és ebből 1,5-höz egyikünk sem elég idős'
- Panka: Samira a másik, akire gondolsz?
- Olivia: I like the video but not the song
'nekem tetszik a videó, de a dal nem'
- Olivia: 🍷
- Zsófi: hey I am old enough for this
'hé én elég idős vagyok ehhez!'
- Emma: zsófi mindenki nagykorú itt
- Zsófi: actually all hungarians are old enough I think 😊
'igazából szerintem mindannyian elég idősek vagyunk'

- Pogácsa: IGEN
Emma: az nem jelent semmit
Zsófi: de azt írtad, hogy NONE
'senki'
Emma: a mean... lelkileg
'úgy értem'
Panka: i mean, i'm like that with all kda songs... gotta get used to them
'én is minden kda-számmal így vagyok... hozzájuk kell szokni'
Emma: ezekre nem lehet eléggé felkészülni XD
Emma: de azért gib nevetni akarok
'add' [megj.: feltehetően német nyelvű kódváltás]
Zsófi: én lelkileg 18 vagyok 🙄
Panka: sorry a párhuzamos convoért 😊
'bocsi' 'beszélgetésért'
Pogácsa: i love each one of them
'mindegyiküket imádom'
Emma: np it be like that
'semmi gond, megesik'

A beidézett részlet előtt elsősorban magyarul folyik a beszélgetés különböző versekről, de közben az egyikük beküldte a csatornába az akkor újonnan kiadott League of Legends-számot, és arról is kialakult egy beszélgetés Pogácsa és Panka közt. Amint a külföldi megjelenik és egy hangulatjelet küld, feltehetően a League of Legends-klipből küldött képekre reagálva, Panka és Pogácsa angolra vált és összegzi az eddig kifejtett véleményüket, így Oliviát is bevonják a beszélgetésbe. Közben Emma megjegyzi, hogy vicces a szituáció, hogy egyszerre beszélnek több témáról.

Panka ugyan a League of Legends témájában írja a következő üzenetet, de kifejezetten Pogácsára reagál, és így magyarul fogalmazza meg azt, ezzel egyértelművé téve, hogy a videójátékról szóló beszélgetés résztvevői közül ő a címzett.

Eközben Zsófi visszaír Emma üzenetére reagálva, angolul, mint ahogy Emma üzenete is volt, hogy mindenki értse azt. Emma viszont feltehetően úgy gondolja, hogy ha Olívia nem reagált az ő üzenetére, akkor neki nem releváns ez a téma, így magyarul folytatja ezt a szálát. Zsófi először még angolul válaszol ugyanebben a témában, de aztán ő is magyarra vált.

Közben Panka Pogácsának szánt magyar üzenetére Pogácsa magyarul reagál. Ezután a League of Legendsről folytatott beszélgetés angolul folytatódik, a másik beszélgetésfolyam pedig véget ér.

Érdemes megjegyezni, hogy ugyan a beszélgetés lefolyásakor a Discordnak még nincsen olyan funkciója, ami lehetővé tenné az üzenetekre való direkt válaszolást, olyan azonban van, amely idézi az üzeneteket és megjelöl egy másik felhasználót. Ezek közül azonban egyiket sem használták az adatközlők arra, hogy

egyértelműsítsék, pontosan kinek vagy pontosan melyik üzenetre válaszolnak, erre csak nyelvi elemeket használnak: megszólításokat, nyelvválasztást, és természetesen az üzenet témájából is mindig kiderül, hogy melyik párhuzamos beszélgetésbe (vagy beszélgetésben részt vevőknek) írnak.

Ebben a beszélgetésben azt is láthatjuk, hogy a szituáció változásával (magyarul nem értő résztvevő megjelenése) megváltozik a használt nyelvek aránya és aktivációja a beszélgetésben; külföldi résztvevő nélkül nem jellemző az angol nyelvű elemek ilyen szintű gyakorisága ebben a gyakorlatközösségben.

Azt is látjuk, hogy, mint a szakirodalomban mások is leírták (pl. Gumperz, 1982; Márku, 2011), a nyelvhasználók a címzett kijelölésére, bevonására (és esetleg kizárására) is használják a választott nyelveket. A magyar és a kétnyelvű üzenetek azoknak szólnak, akik magyarul beszélnek, ezzel szemben az angol üzenetek bárkinek szólnak, szolidaritást fejeznek ki a külföldi iránt és bevonják őt a beszélgetésbe.

5. Összegzés

A kutatás célja a Magyarországon élő magyar–angol kétnyelvűek internetes nyelvhasználatának bemutatása volt különös fókusszal az angol nyelv használatára. Ehhez egy Discord-szerveren gyűjtöttem össze üzeneteket, amelyeket nyelv szerint osztályoztam, témák szerint vizsgáltam, és a kódváltásokat funkciók szerint elemeztem.

Az első kutatási kérdésre, hogy jellemző-e az angol használata, igen a válasz, hiszen a 3038 vizsgált üzenet kb. harmada tartalmazott angol nyelvű elemeket, és a magyarként kategorizált üzenetekben is számos angol eredetű kölcsönzés és betűszó szerepelt. Mindazonáltal az is egyértelműen elmondható, hogy a magyar nyelv erősen dominál egy kétnyelvű gyakorlatközösségben is. Grosjean nyelvi módja (2008) szerint a közösségben mindkét nyelv aktiválva van, de a magyar aktivációja erősebb. Természetesen szituációs különbségek is vannak: az olyan témákban volt gyakoribb az angol nyelv használata, amelyekkel elsősorban az interneten kívül is angolul foglalkoznak (pl. tanulmányok, bizonyos hobbik), és amelyik témában hiányos a magyar szókincs – ez Grosjean (1997) elméletével is összhangban van.

A kódváltásokhoz a következő funkciókat lehetett társítani: elérhetőség és nyelvi hiány, eufemizmus, ellentétek kihangsúlyozása, diskurzusjelölők váltása, idézés, címzett kijelölése, valamint a kifejezetten az internetes kódváltásra jellemző gyorsaság, rövideg és humor. Ezeknek a nagy része összhangban van korábbi kutatások eredményeivel, de Gumperz (1982) listájával ellentétben ebben a közösségben nem jellemző az ismétlések alkalmazása. Ezzel szemben ki lehet emelni a kódváltás azon eddig le nem írt használatát, amikor (sokszor két külön üzenetben) érkezik egy gyors angol attitűdkifejezés, majd egy hosszabb magyar válasz. A kódváltásokat az adatközlők kreatívan használták arra, hogy egyértelműbbek legyenek az üzenetek és hogy gördülékenyebben menjen a kommunikáció.

A továbbiakban szükséges lenne a kutatást nagyobb korpuszon több adatközlővel megismételni, hogy pontosabb adatokat kapjunk, amelyek jobban reprezentálják a magyarok angol használati szokásait. Érdekes lehet egy kérdőíves felmérés is arról, hogy a magyar társadalom tagjai milyen gyakran és milyen szituációkban használják az angol nyelvet.

Irodalom

- Androutsopoulos, J.** (2007). Bilingualism in the mass media and on the internet. In Heller, M. (szerk.), *Bilingualism: A social approach* (207–230). London: Palgrave Macmillan UK. doi: 10.1057/9780230596047_10
- Androutsopoulos, J.** (2011). Code-switching in computer-mediated communication. In Herring, S. C., Stein, D. & Virtanen, T. (szerk.), *Handbook of the pragmatics of CMC* (1–25). Berlin: De Gruyter Mouton. Letöltés: https://jannisandroutsopoulos.files.wordpress.com/2009/12/code-switching-in-computer-mediated-communication_v3_12-2011.pdf
- Angouri, J.** (2015). Online communities and communities of practice. In Georgakopoulou, A. & Spilioti, T. (szerk.), *The Routledge Handbook of Language and Digital Communication* (323–338). London: Routledge.
- Auer, P.** (1995). The pragmatics of code-switching: a sequential approach. In Milroy, L. & Musyken, P. (szerk.), *One speaker, two languages: Cross-disciplinary perspectives on codeswitching* (115–135). Cambridge: Cambridge University Press. Letöltés: [http://paul.igl.uni-freiburg.de/auer/userfiles/downloads/\(1995\)%20The%20Pragmatics%20of%20Code-Switching_%20A%20Sequential%20Approach.pdf](http://paul.igl.uni-freiburg.de/auer/userfiles/downloads/(1995)%20The%20Pragmatics%20of%20Code-Switching_%20A%20Sequential%20Approach.pdf)
- Barasa, S.** (2016). Spoken code-switching in written form? Manifestation of code-switching in computer mediated communication. *Journal of Language Contact*, 9, 49–70. doi: 10.1163/19552629-00901003
- Baron, N. S.** (2008). *Always on: Language in an online and mobile world*. Oxford: Oxford University Press. doi: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195313055.001.0001>
- Bartha Csilla** (1999). *A kétnyelvűség alapkérdései: Beszélők és közösségek*. Nemzeti Tankönyvkiadó: Budapest.
- Bartha Csilla** (2009). Út a többnyelvűség felé? – Nyelvideológiák, attitűdök és nyelvcseré: a kétnyelvűséggel kapcsolatos elképzelések szerepe a kisebbségi nyelvek megőrzésében. In Borbély A., Vančóné Kremmer I. & Hattyár H. (szerk.), *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák: 15. Élőnyelvi konferencia* (141–155). Budapest, Dunaszerdahely, Nyitra: MTA Nyelvtudományi Intézet, Gramma Nyelvi Nyelvi Iroda; Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. Letöltés: <https://docplayer.hu/5054232-Nyelvideologiak-attitudok-es-sztereotipiak-15-elonyelvi-konferencia-parkany-szlovakia-2008-szeptember-4-6.html>
- Blom, J.-P. & Gumperz, J. J.** (1972). Social meaning in linguistic structures. In Gumperz, J. J. & Hymes, D. (szerk.), *Directions in sociolinguistics* (407–434). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Bloomfield, L.** (1933). *Language*. New York: Henry Holt.
- Bolonyai, Á.** (2005). English verbs in Hungarian/English codeswitching. In Cohen, J. et al. (szerk.), *ISB4: Proceedings of the 4th international symposium on bilingualism* (317–327). Somerville, MA: Cascadia Press. Letöltés: <https://www.lingref.com/isb/4/024ISB4.PDF>
- Borbély Anna** (2014). *Kétnyelvűség: Variabilitás és változás magyarországi közösségekben*. Budapest: L'Harmattan.
- Borbély Anna & Bartha Csilla** (2024). *Többnyelvűség Magyarországon*. Budapest: HUN–REN Nyelvtudományi Kutatóközpont. Letöltés: <https://nytud.hu/kiadvany/tobbnyelvuseg-magyarorszagon>
- Bódi Zoltán** (2015). Az internetes nyelvváltozatokról. *E-nyelv*, 08. 31. Letöltés: <https://e-nyelvmagazin.hu/2015/08/31/az-internetes-nyelvvaltozatokrol/>
- Bullock, B. E. & Toribio, A. J.** (2009). Themes in the study of code-switching. In Bullock, B. E. & Toribio, A. J. (szerk.), *The Cambridge handbook of linguistic code-switching* (336–357). Cambridge: Cambridge University Press. doi: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511576331.002>

- Crystal, D.** (2006). *Language and the internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cserniczkó István** (1998). *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó és MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Dorleijn, M. & Nortier, J.** (2009). Code-switching and the internet. In Bullock, B. E. & Toribio, A. J. (szerk.), *The Cambridge handbook of linguistic code-switching* (224–241). Cambridge: Cambridge University Press. doi: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511576331.009>
- Fazakas Orsolya** (2012). Kódváltási stratégiák a romániai internetes naplók nyelvhasználatában. In Parapatics Andrea (szerk.), *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. A 6. féluton konferencia* (72–80). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. Letöltés: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/8080/Kodvaltasi_strategiak_FAZAKAS.pdf?sequence=1
- Fazakas Noémi** (2016). A nyelvi revitalizáció néhány elméleti és gyakorlati vonatkozása posztstrukturalista szemléletben. In Kenesei István (szerk.), *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII.* (21–36). Budapest: Akadémiai Kiadó. Letöltés: https://real.mtak.hu/49661/1/_ANyT28_.pdf
- Fenyvesi, A.** (2005). Hungarian in the United States. In Fenyvesi A. (szerk.), *Hungarian Language Contact outside Hungary: Studies in Hungarian as a Minority Language* (265–318). New York: John Benjamins. Letöltés: https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/4968/1/Fenyvesi_Hungarian%20in%20the%20USA.pdf
- Garcia, A. C. & Baker Jacobs, J.** (1999). The eyes of the beholder: Understanding the turn-taking system in quasi-synchronous computer-mediated communication. *Research on language and social interaction*, 32, 337–367. Letöltés: <https://www.coursesidekick.com/english/3104398>
- García, O.** (2009). *Bilingual education in the 21st century*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Gnitiev, S.** (2021). „Beacuse two languages live in me at the same time” The relationship between language and indentity among Russian immigrants in Hungary. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 21, 80–95. doi: <http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2021.2.006>
- Göncz Lajos** (1999). *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest és Újvidék: Osiris Kiadó és Forum Könyvkiadó és MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Grosjean, F.** (1982). *Life with two languages: An introduction to bilingualism*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Grosjean, F.** (1997). The bilingual individual. *Interpreting*, 2, 163–187. Letöltés: https://www.francoisgrosjean.ch/bilin_bicult/5%20Grosjean.pdf
- Grosjean, F.** (2008). *Studying bilinguals*. Oxford: Oxford University Press.
- Gumperz, J. J.** (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heltai János Imre** (2020). *Transzlingválás – Elmélet és gyakorlat*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Herring, S. C.** (1999). Interactional coherence in CMC. *Journal of computer mediated communication*, 4(4). doi: <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.1999.tb00106.x>
- Herring, S. C.** (2013). Relevance in computer-mediated conversation. In Herring, S. C., Stein, D. & Virtanen, T. (szerk.), *Pragmatics of Computer-Mediated Communication* (245–268). Berlin: Walter de Gruyter. Letöltés: <https://info.luddy.indiana.edu/~herring/relevance.pdf>
- Karmacs Zoltán** (2007). *Kétnyelvűség és nyelvelsajátítás*. Ungvár: PoliPrint.
- Kiss Anita** (2018). Az internetes kommunikációban megfigyelhető kontaktushatások kétnyelvű közösségben. In Horváth László, Horváth Janka Júlia & Gula Miklós (szerk.), *Ingenia Hungarica IV.: Tanulmányok a IV. Kárpát-medencei Szakkollégiumi Konferencia előadásaiból* (147–170). Budapest: ELTE Eötvös József Collegium, Budapest. Letöltés: <https://eotvos.elte.hu/media/af/4f/e1912da2147ed777c938a6871a6a23066c3ed48111121e8570c21330e280/masz-ingenia-hungarica-iv.pdf#page=147>
- Kiss, A.** (2021). Code-switching habits and attitudes among Transcarpathian-Hungarian University Students. *Argumentum*, 17, 42–55. doi: 10.34103/ARGUMENTUM/2021/3
- Lambert, W. E.** (1975). Culture and language factors in learning and education. In Wolfgang, A. (szerk.), *Education of Immigrant Children*. Toronto: Ontario Institute for Studies in Education, Toronto. Letöltés: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED096820.pdf>
- Lanstyák István** (2000). *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest, Pozsony: Osiris Kiadó, Kaligramm Könyvkiadó és MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Lanstyák István** (2006). *Nyelvből nyelvbe*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.

- Márku Anita** (2011). „Po zánkárpátszki” Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák (nyelvválasztás, kódváltás) szocio- és pszicholingvisztikai aspektusai a kárpátaljai magyar közösségben. Veszprém: Pannon Egyetem. Doktori (PhD) értekezés. Letöltés: https://konyvtar.uni-pannon.hu/doktori/2011/Marku_Anita_dissertation.pdf
- Márku Anita** (2016). A kárpátaljai magyarok internetes nyelvhasználata. – Nyelvi kontaktus, identitás és kreativitás. In Kenesei István (szerk.), *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII.* (129–146). Budapest: Akadémiai Kiadó. Letöltés: https://real.mtak.hu/49661/1/_ANyT28_.pdf
- Meredith, J.** (2019). Conversation analysis and online interaction. *Research on language and social interaction*, 52, 241–256. doi: 10.1080/08351813.2019.1631040
- Myers-Scotton, C.** (1993a). *Duelling languages: Grammatical structure in codeswitching.* Oxford: Oxford University Press.
- Myers-Scotton, C.** (1993b). Common and uncommon ground: Social and structural factors in codeswitching. *Language in Society*, 22, 475–503. doi: 10.1017/S0047404500017449
- Navracsiics Judit** (1999). *A kétnyelvű gyermek.* Budapest: Corvina Kiadó.
- O’Neill, J. & Martin, D.** (2003). Text chat in action. In *GROUP ’03: Proceedings of the 2003 international ACM SIGGROUP conference on Supporting group work* (40–49). New York: Association for Computing Machinery. doi: <https://doi.org/10.1145/958160.958167>
- Pfaff, C. W.** (1979). Constraints on language mixing: intrasentential code-switching and borrowing in Spanish/English. *Language* 55, 291–318. doi: <https://doi.org/10.2307/412586>
- Poplack, S. & Sankoff, D.** (1984). Borrowing: the synchrony of integration. *Linguistics*, 22, 99–135. Letöltés: <https://yorkspace.library.yorku.ca/server/api/core/bitstreams/78144ed2-8f8e-4346-b26f-03cab658c845/content>
- San, H. K.** (2009). *Chinese-English code-switching in blogs by Macao young people.* Edinburgh: University of Edinburgh. MA thesis. Letöltés: <https://era.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/3626/Dissertation.pdf?isAllowed=y&sequence=1>
- Skutnabb-Kangas, T.** (1997). *Nyelv, oktatás és kisebbségek.* Budapest: Teleki László Alapítvány.
- Tagliamonte, S. A.** (2016). So sick or so cool? The language of youth on the internet. *Language in Society*, 45, 1–32. doi: 10.1017/S0047404515000780
- Veszelszki Ágnes** (2012): A digilektus beszélt nyelvi jellemzői. In Bárdosi Vilmos (szerk.), *Tanulmányok. Nyelvtudományi Doktori Iskola. Asteriskos I. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar doktori iskolák tanulmányai* (399–417). Budapest: ELTE BTK. Letöltés: https://www.researchgate.net/publication/303256937_A_digilektus_beszelt_nyelvi_jellemzoi
- Weinreich, U.** (1953). *Languages in contact. Findings and problems.* New York: Publications of Linguistic Circle of New York.